

VZŤAH PRACOVNÝCH PODMIENOK, ÚRAZOVOSTI A CHOROBNOSTI V POĽNOHOSPODÁRSTVE

R. HASPRA a kol.

HASPRA R. et al. (Economic Research Institute for Agricultural and Food, Bratislava). *Relation between Working Conditions, Accident and Morbidity Rates in Agriculture*. Sbor. ÚVTI - Sociol. zeměd. 11 (2) : 131-141, 1975.

In all branches of the national economy working conditions have an effect on health, accident rate and performance of the workers. At the Aurora UAC, at Dvory n. Žitavou, the relation of working conditions, environment, morbidity and accident rates was followed over a consecutive series of five years (1970—1974). Analysis of the empirical material has shown that in connection with improved working conditions (including management, labor discipline, extension of balneological treatment, etc.) and environment (new technology, building up of hygienic facilities, etc.) the morbidity rate was significantly reduced and, in 1974, also the percentage of occupational accidents dropped; this resulted in fewer cases of absence in work due to illness at the UAC Dvory n. Žitavou. The average sick-leave percentage as a synthetic index indicating seriousness of the phenomenon decreases with age being higher in women and lower in men. The most frequent diseases are those of the spine and influenza. The main source of accidents is mechanization; injuries are due to the lack of attention, neglecting protective means, insufficient control and instruction about work protection and safety on the part of the UAC management. By introducing new techniques and technologies, building up hygienic and social facilities, reducing the number of overtime hours, developing recreation and sports, the UAC will be able to create, in the future, more favorable work and life conditions for maintaining health, decreasing the accident rate and reducing sick-leaves of the UAC workers.

Pracovné podmienky vo všetkých odvetviach národného hospodárstva majú priamy vplyv na zdravie a pracovnú výkonnosť človeka. Chápeme ich ako súbor vonkajších faktorov, ktoré ovplyvňujú pracovnú činnosť človeka v pracovnom procese. Pracovné prostredie, v ktorom človek vykonáva svoju pracovnú činnosť a zapája sa do pracovného procesu, pokladáme za jeden z faktorov pracovných podmienok (Chromá, 1975).

Rôzne výskumy uskutočnené v ZSSR ukazujú, že nepriaznivým pracovným podmienkam treba pripísať jednu tretinu všetkých ochorení (Kerimov et al., 1973). Nepriaznivé pracovné podmienky pritom nemusia byť bezprostrednou príčinou choroby, môžu však zhoršovať jej priebeh. Zlepšovanie pracovných podmienok, zvlášť pracovného prostredia, technických, zdravotno-hygienických a psychologicko-fyziologických podmienok má spravidla za následok zníženie chorobnosti.

Pokračujúci proces koncentrácie a špecializácie poľnohospodárstva je spojený nielen so zavádzaním novej techniky a technológií v rastlinnej a živočíšnej výrobe, ale aj s vytváraním kvalitatívne nových pracovných podmienok, priaznivejších pre zdravie človeka. Napriek tomuto pozitívnemu vývoju v poľnohospodárstve aj naďalej pôsobí vplyv špecifických podmienok práce, ktorých riešenie, v porovnaní s ostatnými odvetviami národného hospodárstva je veľmi ťažké, pomalé a v niektorých prípadoch nemožné. Je to predovšetkým nestálosť a časovo rozdielna cykličnosť pracovných procesov, vplyv poveternostných činiteľov, častá zmena pracovných nástrojov, práca na veľkej operačnej ploche, práca s biologickým materiálom, len malá možnosť úzkej pracovnej špecializácie a ďalšie.

Charakter uvedených podmienok práce v podstatnej miere ovplyvňuje pracovnú činnosť človeka. Vychádzame z úvahy a zo závislosti, že čím sú dané podmienky nepriaznivejšie, tým majú negatívnejší vplyv nielen na výkonnosť pracovníka, ale aj na úrazovosť a chorobnosť.

Dôsledky vplyvu nepriaznivých pracovných podmienok a ich riešenie môžeme posúdiť z niekoľkých aspektov:

a) politického — Zlepšenie pracovných podmienok človeka je jedným zo základných cieľov socialistickej spoločnosti. Úlohy v tejto oblasti sa veľmi podrobne rozpracovali v smerniciach XIV. zjazdu KSČ i k piatemu päťročnému plánu národného hospodárstva.

b) ekonomického — Ekonomické dôsledky z titulu nepriaznivých pracovných podmienok sa prejavujú v zníženej produktivite práce, v stratách v dôsledku neúčasti v pracovnom procese z dôvodu chorobnosti, resp. úrazovosti, vyplácanie nemocenských dávok a odškodného za úrazy a smrteľné úrazy, zvýšené náklady na ochranné pracovné prostriedky, zvýšené príplatky atď.

c) sociálneho — Treba predovšetkým posudzovať spokojnosť pracovníka s prácou, pracovnými podmienkami a nároky na ne, postoje k práci a pracovnému kolektívu, adaptabilitu, fluktuáciu, stabilitu a pod.

Cieľom podniku by teda malo byť vytvorenie optimálnych pracovných podmienok. Dôležitosť riešenia tohoto problému zdôrazňuje skutočnosť, že v rámci národného hospodárstva z dôvodu práceneschopnosti, denne v práci chýba viac ako 290 tisíc ľudí.

Dôležitým nástrojom na zlepšenie pracovných podmienok sa v budúcnosti stanú sociálne plány podnikov. Aj v poľnohospodárstve sa začalo v niektorých podnikoch s experimentálnym vypracovaním týchto plánov. Jedným z nich je JRD Aurora Dvory nad Žitavou, okres Nové Zámky (Sagara et al., 1975).

MATERIÁL A METÓDA

V príspevku sa zameriavame na analýzu súčasného stavu niektorých pracovných podmienok v JRD AURORA Dvory nad Žitavou, vo vývojovom rade r. 1970 až 1974 a dávame ich do vzťahu s trendom vývoja pracovnej úrazovosti a chorobnosti. Vedie nás k tomu poznanie, že v podniku je podstatne vyššia nemocnosť ako je celoslovenský priemer. Pokúšame sa zároveň determinovať niektoré hlavné príčiny daného stavu a naznačiť ich riešenie.

Pre analýzu empirického materiálu nám poslúžili podklady, ktoré sme získali zo štatistických výkazov družstva, priamym pozorovaním, rozhovormi s vedúcimi pracovníkmi družstva a zo sociologického prieskumu postojov a názorov družstevníkov pomocou štandardizovaného dotazníka. Prieskum sa uskutočnil v celom základnom súbore členov družstva. Z celkového počtu 856 členov JRD úplne a správne odpovedalo 792 družstevníkov. Výsledky šetrenia boli spracované samočinným počítačom A-100. Uvedený počet družstevníkov pracuje na 5570 ha p. p., z toho 5326 ha o. p.

VÝSLEDKY

HODNOTENIE PRACOVNÉHO PROSTREDIA

Doterajší vývoj za obdobie r. 1970—1974, ako aj súčasný stav pracovného prostredia v JRD AURORA Dvory nad Žitavou naznačuje, že družstvo musí urobiť značný počet opatrení na zlepšenie situácie. Pracovník v celom odvetví živočišnej výroby majú charakter nepriaznivých podmienok práce. Situáciu determinuje materiálno-technická a technologická základňa. Okrem ošipárne, kde sa v r. 1974 dala do prevádzky auto-

matizovaná kŕmna linka a mechanizovaná hnojná linka, v ostatných výrobných objektoch je zavedená iba minimálna bežná maštalná mechanizácia ručných prác, ktorá sa vo väčšine prípadov pre zastaralosť nepoužíva. Úroveň tejto vybavenosti sa za obdobie posledných piatich rokov nezmenila a ošetrovatelia sú nútení sústavne denne pracovať v tesnej blízkosti dobytky, čo v častých prípadoch je príčina úrazovosti. Z toho vyplýva aj nepriaznivá klíma, vlhkosť, slabé osvetlenie, nedostatočné vetranie, prievan, zápachy, prašnosť, ktoré môžu priamo alebo nepriamo ovplyvňovať chorobnosť tým viac, že práce sú trvalého charakteru po celý rok.

Zlepšenie pracovných podmienok a zvyšovanie mechanizácie prác v živočíšnej výrobe vyrieši zavedenie farmy pre 5000 kusov ošípaných (v r. 1976) a farmy pre 1200 kusov kráv (v r. 1978).

V rastlinnej výrobe je percento mechanizovaných prác vyššie ako v živočíšnej výrobe a z toho hľadiska i vyššia možnosť úrazovosti. Družstvo vlastní komplexné mechanizované linky na zber obilia, cukrovej repy, kukurice a strukovín.

Zdraviu škodlivé a nebezpečné práce v rastlinnej výrobe vykonáva iba malý počet ľudí, ktorí poberajú príplatky podľa predpisov. Príplatky však zásadne neriešia škodlivosť práce, ktorej dôsledky sa môžu prejaviť neskoršie. Podobne aj u traktoristov, autodopravy, opravárov, ktorých práca sa síce nepovažuje za zdraviu škodlivú, ale sústavný hluk, vibrácia, častá prašnosť, chlad a pod. často sekundárne spôsobujú choroby.

Širšie pracovné prostredie, stav a úroveň výrobných stredísk, má spoločný znak: neupravenosť, v období dažďov sú dvory zablatené, v období sucha prašné aj napriek tomu, že hlavné cesty sú vybetónované.

Súčasný stav pracovných podmienok nielen z hľadiska zdravotného, ale aj z aspektu kultúry pracoviska, negatívne hodnotia aj samotní pracovníci svojimi názormi a postojmi, ktoré sme získali sociologickým prieskumom. Potrebu riešiť uvedené problémy vyjadrili v otázke: „Ktorým z 15 oblastí starostlivosti o človeka by malo JRD vnovat prednostne pozornosť?“. Podielom 17,4 % odpovedí družstevníkov sa problematika zlepšovania pracovného prostredia dostala v poradí na 2. miesto. Uvádzané hodnotenie vyplýva tiež z výsledkov ďalších postojov k pracovnému pro-

I. Podiel pracovníkov pracujúcich v nepriaznivých a zdraviu škodlivých podmienkach — Proportion of workers working in unfavorable and noxious-for-health conditions

Štruktúra podmienok	Podiel pracovníkov v %
Vlhkosť a zápachy	17,4
Nadmerný hluk	12,3
Veľký chlad, zima	11,8
Prievan, nedostatočné vetranie	7,9
Veľká horúčava	7,3
Vysoká prašnosť	5,5
Prašnosť a zápachy	4,5
Zlé prostredie, neporiadok	3,9

strediu. Za veľmi škodlivé ho označilo až 11,45 %, za málo škodlivé 55,25 % a neškodné 27,63 % pracovníkov. Podľa výsledkov uvedeného šetrenia, podiel pracovníkov pracujúcich v nepriaznivých a zdraví škodlivých podmienkach a ich štruktúra je uvedená v tab. I.

Približne rovnakým podielom pracujú muži i ženy vo vlhkosti, zápachu a veľkom chlade. Ženy sa menej podieľajú na prácach v prievane a veľkom hluku. Viacej sa podieľajú na prácach v prašnom prostredí, so zápachmi a v horúčavách.

Riešenie nepriaznivých podmienok je významné nielen z hľadiska zdravotného stavu ľudí, ale aj pre ich mimopracovný život. Takýto pocit má až 55,2 % družstevníkov. Uvedené hodnotenie je dôležitým poznatkom, ktorý dokumentuje zvýšené nároky ľudí na pracovné prostredie, čo zrejme súvisí s rastom kultúrnej úrovne.

VYBAVENOSŤ SOCIÁLNYMI A HYGIENICKÝMI ZARIADENIAMÍ

Tieto zariadenia sú dôležité predovšetkým z hľadiska zdravotno-hygienických zásad, a to podľa pracovného prostredia, mikroklimy, charakteru vykonávanej práce a pod. Prehľad o vybavenosti týmito zariadeniami na družstve ukazuje tab. II. Porovnanie úrovne týchto zariadení vo vývojovom rade piatich rokov s úrovňou rezortu poukazuje na nedostatočnú vybavenosť. Hlavný problém sa prejavuje v rozmiestení zariadení a ich členení na mužov a ženy. Podľa počtu pracovníkov ani na jednom pracovisku ich nie je dostatočný počet. Rozmiestenie v zmysle noriem možno pokladať za vyhovujúce iba na dvoch výrobných strediskách. Kapacitne však nestačia. Zlepšovanie hygienických a sociálnych zaariadení na pracovisku s podielom 19,3 % vyjadrení družstevníci zaradili na prvé miesto v uvedenom sociologickom prieskume. Je to dôkaz

II. Vybavenosť základnými sociálnymi a hygienickými zariadeniami — Equipment rate with basic social and hygienic facilities

Druh sociálneho a hygienického zariadenia	Rok		Na jedno zariadenie pripadá pracovníkov v		Norma osôb na jedno zariadenie
	1970	1974	JRD Dvory n/Ž.	rezorty MPV-SSR	
Šatové skrinky	117	194	4,3	38,5	1
Prezliekárne	8	13	64,4		—
Umyvárne, miestnosti	7	11	.	.	.
Počet ventilov	51	91	9,2	53,9	10
Sprchy	12	16	52,4	49,9	10
Splachovacie WC	21	32	26,2	35,5	ženy: muži:
					1. do 10 do 10
					2. 11—30 11—50
					3. 31—50 51—100
Jedáleň: miestnosti	2	4	.	.	
stoličky	60	163			

požiadavky prednostného riešenia a uvedomenia si potreby ich používania.

Neodkladnosť riešenia problému potvrdzuje aj možnosť použitia zariadení na pracovisku. Výsledky dotazníkového šetrenia sú nasledovné: WC, umývárne, šatne a prezliekárne má možnosť využiť 35,5 % pracovníkov, WC a umývárne 10,63 %, WC a šatne 4,9 %, WC celkom vyhovujúce 2,9 %, WC nevyhovujúce 8,8 %. Bez možnosti použiť zdravotno-hygienické zariadenie je 37,1 pracovníkov. Zariadenia môžu lepšie využiť muži ako ženy.

HODNOTENIE VYKONÁVANEJ PRÁCE

Charakter práce chápeme ako kvalitatívnu stránku technicko-technologických podmienok. Pri určovaní ich vzťahu k úrazovosti i chorobnosti má preto význam analyzovať prácu z hľadiska namáhavosti i nebezpečnosti.

Stupeň namáhavosti je podmienený technickou vybavenosťou a technologickou prevádzkou jednotlivých pracovných procesov. V roku 1974 predstavoval podiel jednotlivých druhov prác na celkovom objeme vyplatených miezd, bez THP, nasledujúce veličiny: ručné práce 57,58 %, poťahové práce 2,09 %, strojové práce 9,92 % a práce kombajnov 0,56 %.

Vysoký podiel ručných prác, hoci bol čiastočne spôsobený nepriaznivým počasím v jeseni 1974, potvrdzuje na jednej strane nedostatočnú vybavenosť družstva mechanizáciou, resp. jej nedostatočné využívanie, a na strane druhej, potrebu zamestnávať vysoký počet pracovníkov. Z uvedených hľadísk potom možno pokladať postoje radových výrobných pracovníkov za validné, keď až 30,8 % považuje vykonávanú prácu za veľmi namáhavú, 49,8 % za stredne namáhavú a iba 10,1 % za málo namáhavú. Medzi prácou mužov a žien nie sú významnejšie rozdiely. Podľa výrobných odvetví, práce ako veľmi namáhavé najviac vykazujú pracovníci živočišnej výroby – 45,8 %, poľná rastlinná výroba 34,3 % a pomocná výroba 29,7. Takéto hodnotenie odpovedá skutočnému stavu vybavenosti materiálno-technickej základne.

Hodnotenie nebezpečnosti vykonávanej práce súvisí s vysokým objemom ručných prác. Až 51,3 % pracovníkov hodnotí vlastnú prácu ako nebezpečnú, z toho 3,8 % ako veľmi nebezpečnú. Do nebezpečných prác sú častejšie zaradovaní muži ako ženy. Ako najnebezpečnejšie hodnotia práce v odvetví pomocnej výroby – 69,6 %, v živočišnej výrobe – 59,9 %, v poľnej rastlinnej výrobe – 52 % a v špeciálnej rastlinnej výrobe – 25,4 %.

Hlbšie sme nesledovali v čom družstevníci vidia nebezpečnosť vykonávanej práce. Túto otázku by bolo treba ešte preskúmať. Predpokladáme však, že značne vysoký počet pracovníkov, vysoký podiel ručných prác, vysoké percento namáhavosti i nebezpečnosti vytvárajú priaznivé podmienky i pre vysoký stupeň úrazovosti a chorobnosti.

PRACOVNÝ ČAS

Dôležitým faktorom pracovných podmienok je pracovný čas, jeho dĺžka a rozloženie počas roku.

Pracovný čas v JRD sa postupne znižuje. Počet odpracovaných hodín za rok na jedného pracovníka klesá. Ak v roku 1970 bol index

počtu odpracovaných hodín 100, v roku 1974 klesol na 97,7. Tím sa rozširuje mimopracovný, resp. voľný čas. Zatiaľ však celkove odpracovaný čas v hodinách za rok je vyšší ako je suma pracovných hodín stanovená na rok, pri 42,5 hod. týždennom pracovnom čase. Hodiny odpracované nad sumu budeme pokladať za nadčasové*) pracovné hodiny.

V r. 1970 pracovníci JRD odpracovali 11,8 % nadčasových hodín, v r. 1973 už len 4,7 % a v roku 1974, v dôsledku nepriaznivej jesenej ktorá si vynútila vo zvýšenej miere ručnú prácu, 6,1 %. Nadčasové hodiny sú v rámci JRD krajne nerovnomerne rozložené. Závisí to od odvetvia, poveternostných podmienok a od profesie. Niektoré profesie týždenný 42,5 hod. pracovný čas v ročnom priemere vysoko prekračujú, na druhej strane, značná časť pracovníkov pre charakter poľnohospodárskej výroby (RV) nemá možnosť ho plniť. Zase v sezónnych prácach je týždenný pracovný čas vysoko prekračovaný, pracuje sa 10 až 12 hodín denne i viac, často aj v sobotu a v nedeľu. Analýza výrazne ukazuje nasledujúce tendencie:

1. k znižovaniu nadčasových pracovných hodín. V r. 1970 i 1974 najzataženejšiou profesiou nadčasovými pracovnými hodinami boli „ostatní pracovníci ŽV“. V tejto kategórii nadčasové hodiny podstatne klesli, a to z 53,2 % na 28 %, teda o 25,2 %.

2. k zvýšeniu podielu pracovníkov JRD, ktorí majú kratší ročný pracovný čas, ako vyplýva z prepočtu na 42,5 hod. pracovný týždeň. Kým v r. 1970 má kratší ročný pracovný čas 44,74 % pracovníkov JRD, v r. 1974 sa ich počet zvyšuje na 52 %.

3. k zmenšeniu rozpätia v počte odpracovaných hodín medzi jednotlivými profesiami pracovníkov JRD. Ak v r. 1970 bolo rozpätie medzi krajnými kategóriami „ostatní pracovníci ŽV“ a „ostatní pracovníci RV“ 62,6 %, roku 1974 sa znížilo na 38,9 %.

Uvedené tendencie sú progresívne, a je nutné ich v riadiacej práci podporovať. V r. 1970 a 1974 sú najzataženejšiou skupinou „ostatní pracovníci ŽV“. Ide tu o malú skupinu, ktorá nemôže podstatne ovplyvniť bilanciu nadčasových pracovných hodín JRD. Najväčšou skupinou, vysoko zataženou nadčasovými pracovnými hodinami v r. 1970, i v r. 1974, sú traktoristi a kombajnisti. Aj tieto profesie majú klesajúci trend (r. 1970 – 44 %, r. 1974 – 24,2 %). Z jednotlivých profesií sa najviac skrátil pracovný čas u ošetrovateľov HD, kde poklesol o 42,5 %, potom u ošetrovateľov ostatných ošipovaných, atď. V r. 1974 skupinou s najkratším ročným pracovným časom boli „ošetrovatelia ostatných ošipovaných“ (na 89,1 %).

„Ostatní pracovníci RV“ sú najväčšou skupinou v JRD. Pracovný čas plnia na 90 %. V r. 1970 tvorilo túto skupinu 39,7 % pracovníkov JRD, r. 1974 – 38,4 %, z čoho 57,6 % sú ženy. Ženy tejto skupiny tvoria 67,5 % všetkých žien. To znamená, že zhruba vyše 2/3 žien v r. 1970–1973 malo o 10 % kratší ročný pracovný čas, ako je pracovný čas pri

*) Tento pojem budeme používať ako pomocný, nebude sa kryť s bežne používaným pojmom, zaužívaným v štátnom sektore NH, v ktorom práca nad 8½ hod. pracovnej doby je práca nadčasová a platí sa zvýšenou sadzbou. Tento systém odmeňovania sa postupne začal zavádzať od roku 1974, v súvislosti s RMS.

42,5 hod. v týždni. V r. 1974 takmer 80 % všetkých žien pracujúcich trvale v JRD malo kratší ročný pracovný čas.

Sezónny charakter poľnohospodárskej výroby (nutnosť vypätia síl, práca v predĺžených smenách atď.), nepriaznivo vplýva na celkový stav pracovníkov, zvyšuje ich únavu, vytvára podmienky pre zvýšenú úrazovosť. Štatistika ukazuje, že najviac úrazov v poľnohospodárstve je v treťom štvrtroku a najmenej v prvom. Nepriaznivé vplyvy špičkových prác a s nimi spojených predĺžených smien bude možné riešiť ďalšou mechanizáciou, nahradzovaním predĺžených smien dvojsmenným systémom.

STRAVOVANIE PRACOVNÍKOV

JRD nemá vybudované spoločné (závodné) stravovanie. Uskutočňuje sa iba v období žatevných prác, pre žatevných pracovníkov. Vážnosť problému stravovania vidieť z toho, že takmer 66 % pracovníkov JRD si nosí stravu z domu a iba 26 % chodí domov. Zvyšok sa stravuje rôzne. Tento stav je nevyhovujúci. Nepravidelné stravovanie, sústavné používanie suchej stravy, nepriaznivo pôsobí na celkový zdravotný stav. JRD preto pristúpilo k výstavbe družstevnej kuchyne a jedálne, ktorá plne pokrýje potreby pracovníkov družstva.

VÝVOJ A STAV ÚRAZOVOSTI A NEMOCNOSTI

Starostlivosť JRD o pracovné podmienky a prostredie, bezpečnosť a zdravie pracovníkov sa odráža vo vývoji a stave úrazovosti a chorobnosti. Vývoj pracovnej úrazovosti prináša tab. III. Presný obraz o vývoji pracovnej úrazovosti nemôžeme uviesť, pretože v r. 1971 a 1972 sú v evidencii zlúčené úrazy pracovné s nepracovnými. Posledný skúmaný rok (1974) je priaznivejší ako východzí (1970), avšak stále značne priaznivejší

III. Vývoj pracovnej úrazovosti v r. 1970 až 1974 — Development of work accident rate in 1970—74

Ukazovateľ	1970	1971	1972	1973	1974
Počet stálych pracovníkov JRD	757	727	839	838	856
Počet pracovných úrazov	.	30	107	65	42
Počet kalendárnych dní pracovnej neschopnosti celkom	1448	2687	3085	1655	1353
Priemerná pracovná neschopnosť na 1 úraz v kalendárnych dňoch	.	89,5	29	25,4	32,2
Na 1 stálého pracovníka pripadá kalendárnych dní pracovnej neschopnosti pre úraz	1,9	3,7	3,7	2	1,7
Priemerné % pracovnej neschopnosti pre úraz v					
a) JRD Dvory n/Ž.	0,52	1,01	1,00	0,54	0,43
b) JRD SSR	0,35	0,35	0,35	0,35	0,33

Poznámka: Údaje za roky 1970—71 sú bez JRD Branov, ktoré sa od 1. 1. 1972 zlúčilo s JRD Dvory n/Ž. Údaje za r. 1971—72 zachytávajú všetky úrazy pracovné i mimopracovné.

ako celoslovenský ukazovateľ. Najvyšší výskyt úrazov bol v opravárenskej dielni, kde dochádzalo prevažne k poraneniu končatín. Roku 1973 bolo 61 % úrazov v mechanizácii, či už v opravárenskej dielni, v RV alebo v ŽV, deväť úrazov (13,8 %) zapríčinili zvieratá, šesť úrazov pošmyknutie na roviny, štyri pády z výšky, tri úrazy spôsobili cestné nehody, tri chemikálie. Podobne i v r. 1974 bolo najviac úrazov zapríčinených mechanizáciou.

Komplexné previerky bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v r. 1973 a 1974 ukázali, že prevažná časť pracovných úrazov pochádza z nepozornosti pracovníkov a podceňovania ochranných pomôcok.

Prieskum názorov a postojov pracovníkov na bezpečnostné opatrenia pri práci jasne ukazuje na nutnosť zvýšiť pozornosť i zo strany vedenia JRD k OBP. Pri stanovení dôležitosti, na ktoré z 15 oblastí starostlivosti o pracujúcich sa má vedenie JRD prednostne sústrediť, zvýšenie bezpečnosti práce s 11,2 % sa dostalo na tretie miesto, hneď za požiadavku zlepšovania hygienických a sociálnych zariadení a za zlepšovanie pracovného prostredia.

Vývoj a stav pracovnej neschopnosti pre chorobu a úraz, či už pracovný alebo mimopracovný, prináša tab. IV. Rozhodujúcim ukazovateľom pre hodnotenie je priemerné percento pracovnej neschopnosti, ktorý má syntetický charakter a vyjadruje závažnosť daného javu.

IV. Vývoj pracovnej neschopnosti — Development of sick-leave rate

Rok	Počet kalendárnych dní pracovnej neschopnosti pre nemoc a úraz	Na 1 stáleho pracovníka pripadá kalendárnych dní pracovnej neschopnosti	Priemerné percento pracovnej neschopnosti		
			v SSR	JRD Dvory	JRD SSR
1970	22 832	30,2	5,10	8,3	4,74
1971	18 423	25,3	4,71	6,9	4,42
1972	16 569	19,7	3,84	5,4	3,98
1973	13 837	16,5	3,82	4,5	3,79
1974	15 758	18,4	3,76	5,0	3,75

Poznámka: Údaje za roky 1970—71 sú bez Branova

Prudké klesanie práceneschopnosti je možné vysvetliť viacerými faktormi: zlepšovaním riadiacej práce, pracovnej disciplíny, ale i pracovného prostredia a pracovných podmienok vôbec. Rastlinná výroba bola vybavená modernými strojmi, traktormi, ktoré viacej zohľadňujú fyziológiu práce, začali sa budovať hygienické zariadenia, rozšírila sa čiastočne mechanizácia živočišnej výroby, rozšírili kúpeľnú liečbu atď.

Hlbší rozbor pracovnej neschopnosti vykonáme za r. 1973 (tab. V). Jasne ukazuje priamu závislosť vekových kategórií a pracovnej neschopnosti. S vekom prekvapivo klesá počet onemocnení, priemerné percento pracovnej neschopnosti klesá prudko. Pri výskume pracovnej neschopnosti na ŠM v Turčianskych Tepliciach a na ŠM vo Vrábľoch sa nám ukázala podobná tendencia. Pokiaľ v rôznych správach a materiáloch rezortu poľnohospodárstva a výživy a ZDR, resp. ROH, sa vysoká pracovná neschopnosť odôvodňuje nepriaznivou vekovou skladbou, ide pravdepodobne

Ukazovateľ	do 49 rokov	50—59 rokov	60 rokov a viac	Muži	Ženy
Počet pracovníkov celkom	538	181	119	517	261
Počet onemocnení	480	93	49	417	209
Dĺžka prac. neschop. v kalendárnych dňoch celkom	10037	2503	1297	9132	4705
Priemerná dĺžka onemocnenia v kalendárnych dňoch	20,7	26,9	26,5	21,9	22,5
Priemerná dĺžka pracovnej neschopnosti pripadajúca na 1 stáleho pracovníka v dňoch	18,7	13,8	10,9	15,8	18
Počet onemocnení pripadajúcich na 100 pracovníkov	90,3	51,4	41,2	72,3	80,1
Priemerné percento pracovnej neschopnosti	5,1	3,8	3	4,3	5,7

o určitú predpojatost, nepodloženú hlbšími rozbormi. Tabuľka ďalej ukazuje, že u žien je viac onemocnení ako u mužov, priemerná dĺžka ochorenia je vyššia, vyššie je i priemerné percento pracovnej neschopnosti. Z hľadiska výrobných odvetví najvyššia nemocnosť je v živočíšnej výrobe, kde priemerné percento pracovnej neschopnosti je 7,97. V rastlinnej výrobe tiež presahuje priemer JRD — 4,8 %.

V r. 1973 najvyšší počet prípadov ochorenia predstavovali choroby chrbtice — 18,8 %, u mužov vo väčšej miere (20,6 %) ako u žien (13,2 %). Tieto choroby súvisia s charakterom práce vykonávanej na pracovisku alebo doma. Sú spravidla dôsledkom ťažkej fyzickej práce, alebo práce, pri výkone ktorej pracovník musí byť stále v rovnakej polohe (traktoristi a pod.). Na druhom mieste sú chripkové ochorenia — 17,9 %, taktiež u mužov vo väčšej miere ako u žien. U mužov na treťom mieste (10,3 %) sú rôzne zápaly tráviacich orgánov neinfekčného pôvodu, žalúdka, tenkého a hrubého čreva. Ďalej je to u mužov vred dvanástorníka, neinfekčné choroby pečene a žľazy, čo môže byť zapríčinené nepravidelným stravovaním, vibráciami, otrasmami atď. (traktor, auto a pod.), ale i nadmerným používaním alkoholu. Tieto choroby do značnej miery môžu súvisieť s charakterom vykonávanej práce a pracovnými podmienkami v JRD. I ďalšie choroby značne sa vyskytujúce, ako je zápal spojiviek, mihalníc, slzných ciest, kožné choroby atď., môžu byť do značnej miery spôsobené pracovným prostredím (prašnosť atď.).

Dôležitosť riešenia starostlivosti JRD o zdravie pracujúcich potvrdzujú aj výsledky sociologického prieskumu postojov a názorov. Za veľmi dobrú ju označilo len 11 % pracovníkov, za celkom dobrú 80 % a úplne nedostatočnú 8,78 %. Pri určovaní dôležitosti, na ktoré z 15 oblastí starostlivosti o pracovníkov sa má JRD sústrediť, zlepšenie podmienok starostlivosti o zdravie pracujúcich sa dostalo s podielom 8,5 % vyjadrení na piate miesto.

Analýza ukazuje jasne na nutnosť zvýšenia starostlivosti o pracovníkov zo strany vedenia družstva i štátnej zdravotnej správy. Vysoká cho-

robnosť a úrazovosť má za následok značné ekonomické straty ako pre samotné JRD, tak pre spoločnosť. Napríklad za r. 1973 na nemocenských dávkach vyplatilo družstvo 838 714 Kčs, r. 1974 dokonca 906 654 Kčs. Na odškodnom v r. 1973 družstvo vyplatilo 10 164 Kčs, no v r. 1974 už 25 395 Kčs.

MOŽNOSTI ZNIŽOVANIA PRÁCENESCHOPNOSTI

Rozbor vývoja pracovných podmienok, úrazovosti, práceneschopnosti a výsledkov sociologického prieskumu názorov a postojov pracovníkov viedlo vedenie družstva k opatreniam, ktoré budú nepriamo alebo priamo zlepšovať zdravotný stav družstevníkov, znižovať úrazovosť a práceneschopnosť. Tento stav sa má dosiahnuť zdokonaľovaním pracovných podmienok, inováciou technického a technologického vybavenia výroby vo všetkých odvetviach, ktoré bude zodpovedať požiadavkám a normám bezpečnosti práce a hladiskám fyziológie práce, zlepšovaním pracovného prostredia, podstatným rozšírením hygienických a sociálnych zariadení, zavedením závodného stravovania, plným saturovaním kúpeľnej liečby, rozširovaním zdravotnej prevencie cestou pravidelných každoročných prehliadok všetkých pracovníkov, zvýšením starostlivosti o zdravé prostredie v živočíšnej výrobe cestou dezinfekcie, bielenia, deratizácie a dezinfekcie. Výrazné zníženie úrazovosti v družstve sa má dosiahnuť tiež zlepšením výchovnej činnosti.

Zavádzanie modernej techniky a technológie vytvorí priaznivé podmienky pre ďalšie skracovanie pracovného času, hlavne v sezónnych prácach, čím sa zväčší priestor pre možnosti rekreácie, rozvoj športu, a tým ďalšie upevňovanie zdravia pracovníkov JRD.

Literatúra

- CHROMÁ, M.: Dosavadní stav výzkumu podmínek pracovního prostředí v zemědělství. ÚVSH, Brno, 1975, s. 66.
KERIMOV, D. A. et al.: Metodika plánování sociálního kolektivu průmyslového podniku. Práce, Praha, 1973, s. 212.
SAGARA, D. et al.: Plán sociálního rozvoja kolektivu pracujících JRD Aurora Dvory nad Žitavou. VÚEPV, Bratislava, 1975, s. 167.

Došlo dňa 10. 9. 1975

HASPRO R. a kol. (Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a výživy, Bratislava). *Vzťah pracovných podmienok, úrazovosti a chorobnosti v poľnohospodárstve*. Sbor. ÚVTI - Sociol. zeměd. 11 (2) : 131-141, 1975.

Pracovné podmienky a pracovné prostredie vo všetkých odvetviach národného hospodárstva majú vplyv na zdravie, úrazovosť a chorobnosť pracovníkov. Vzťah pracovných podmienok, pracovného prostredia, chorobnosti a úrazovosti skúmame v JRD Aurora Dvory nad Žitavou vo vývojovom rade rokov 1970-1974. Analýza empirického materiálu ukázala, že v súvislosti so zlepšovaním pracovných podmienok (vrátane riadiacej práce, pracovnej disciplíny, rozšírením kúpeľnej liečby a ďalších) a pracovného prostredia (nová technika, budovanie hygienických zariadení atď.), došlo k podstatnému zníženiu chorobnosti a v r. 1974 i k poklesu pracovnej úrazovosti a tým i práceneschopnosti v JRD Dvory n.Ž. Priemerné percento pracovnej neschopnosti ako syntetický ukazovateľ vyjadrujúci závažnosť javu s vekom klesá, u žien je vyšší, u mužov nižší. Najrozšírenejšími ochoreniami sú choroby chrbtice, potom chripkové ochorenia. Hlavný zdroj úrazovosti je v mechanizácii, príčiny sú

v nepozornosti, nepoužívání ochranných pomůcek, v nedostatečné kontrole a výchově OBP ze strany vedení JRD. Zaváděním nové techniky a technologie, budováním hygienických a sociálních zařízení, snižováním nadčasových hodin, rozvíjením rekreace a sportu, vytvoří JRD v budoucnosti příznivější pracovní i životní podmínky pro udržování zdraví, snižování úrazovosti a práceneschopnosti pracovníků JRD.

ГАСПРА Р. и кол. (Научно-исследовательский институт сельского хозяйства и продовольствия, Братислава). Отношение между условиями труда, травматизмом и заболеваемостью в сельском хозяйстве. Sbor. ÚVTI - Sociol. zeměd. 11 (2) : 131-141, 1975.

Трудовые среда и условия во всех отраслях народного х-ва влияют на состояние здоровья, травматизм и работоспособность работников. Отношения между трудовой средой, заболеваемостью и травматизмом изучали в ЕСХК Аурора Дворы над Житавоу в период 1970—74. Анализ эмпирического материала показал, что в связи с улучшением трудовых условий (включая руководящую работу, трудовую дисциплину, расширение бальнеолечения и пр.) и трудовой среды (новая техника, строительство санитарно-гигиенических установок и т. д.) в 1974 г. были сокращены заболеваемость, травматизм и нетрудоспособность в этом кооперативе. Средний % нетрудоспособности как синтетический показатель важности явления с возрастом понижается — у женщин он выше, у мужчин меньше. Самые распространенные болезни — это болезни позвоночника, затем грипп. Главный источник травматизма — механизация, причины — в неосторожности, не употреблении защитных средств, в недостаточном контроле и воспитании в духе техники безопасности со стороны руководства ЕСХК. Путем внедрения новой техники и технологии, строительства гигиенических и социальных комплексов, сокращения сверхурочных часов, курортов и спорта ЕСХК создадут более благоприятные трудовые и бытовые условия для сохранения здоровья, сокращения травматизма и нетрудоспособности работников ЕСХК.

HASPRA R. et al. (Forschungsinstitut für Ökonomik der Land- und Nahrungsmittelwirtschaft, Bratislava). *Verhältnis der Arbeitsbedingungen, der Unfallhäufigkeit und der Erkrankungszahl in der Landwirtschaft*. Sbor. ÚVTI - Sociol. zeměd. 11 (2) : 131-141, 1975.

Die Arbeitsbedingungen und die Arbeitsumwelt in allen Zweigen der Volkswirtschaft wirken sich auf die Gesundheit, die Unfallhäufigkeit und das Leistungsvermögen der Arbeitstätigen aus. In der LPG Aurora Dvory nad Žitavou wird das Verhältnis der Arbeitsbedingungen, der Arbeitsumwelt, der Erkrankungszahl und der Unfallhäufigkeit in der Entwicklungsreihe der Jahre 1970—1974 untersucht. Die Analyse des empirischen Materials brachte zum Vorschein, daß im Zusammenhang mit der Besserung der Arbeitsbedingungen (einschließlich der Leitungsarbeit, der Arbeitsdisziplin, durch Erweiterung der Kurortbehandlung usw.) und der Arbeitsumwelt (neue Technik, Aufbau hygienischer Einrichtungen usw.) eine wesentliche Herabsetzung der Erkrankungszahl und 1974 auch ein Rückgang der Unfallhäufigkeit und dadurch auch der Arbeitsunfähigkeit in der LPG Dvory n/Ž. erfolgte. Der durchschnittliche Prozentsatz der Arbeitsunfähigkeit als eine synthetische, die Wichtigkeit der Erscheinung zum Ausdruck bringende Kennziffer sinkt mit dem Alter herab, bei Frauen ist sie höher, bei Männern niedriger. Die am meisten verbreiteten Erkrankungen sind Wirbelsäulenkrankheiten, dann Grippenerkrankungen. Die Hauptquelle der Unfallhäufigkeit liegt in der Mechanisation, die Ursachen sind Unaufmerksamkeit, Nichtbenutzung der Schutzmittel, unausreichende Kontrolle und Erziehung zur Unfallvorbeugung seitens der Leitung der LPG. Durch Einführung der neuen Technik und Technologie, Aufbau von hygienischen und sozialen Einrichtungen, Herabsetzung der Überstunden, Entwicklung der Erholung und des Sports werden in der LPG in der Zukunft günstigere Arbeits- und Lebensbedingungen für die Erhaltung der Gesundheit, Herabsetzung der Unfallhäufigkeit und Arbeitsunfähigkeit der Arbeiter der LPG gebildet.

Adresa autorov:

Ing. Rudolf Haspra, CSc. a kol., Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a výživy, Trenčianska 55, 880 27 Bratislava